

Eylül 2018

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ

29

Prizren
Eylül - 2018

Yayımlayan:

BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Prizren, Yıl XV.

Sayı 29., Eylül 2018

Yayımlayan Adına:

Prof. Dr. Tacida Zubçeviç HAFIZ

Baş ve Sorumlu Yazar:

Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ

Düzeltili:

Dr. Ferhat ÂŞIKFERKİ

Danışma Kurulu:Prof. Dr. A. Bican ERCİLİSUN-Türkiye,
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye

Akademik Aliya COGOVİÇ, Kosova,

Prof. Dr. Kamil Veliyev-Azerbaycan,
Prof. Dr. Anvar MOKAEV-Kırgızistan,

Prof. Dr. Kerima FİLAN-Bosna Hersek,

Prof. Dr. Bayram BAYRAKTAR-Türkiye,

Prof. Dr. Lars YOHANSON-Almanya,

Prof. Dr. Cengiz HAKOV-Bulgaristan,

Prof. Dr. Maria TODOROVA-Bulgaristan

Prof. Dr. David GEZA-Macaristan

Prof. Dr. M. Metin Hüloğlu-Türkiye,

Prof. Dr. Dimitriy VASİLYEV-

Rusya Federasyonu,

Prof. Dr. Micheil BOZDEMİR-Fransa,

Prof. Dr. Emin PLANA-Kosova,

Prof. Dr. Michael KİEL-Hollanda,

Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVİÇ-Hırvatistan,

Prof. Dr. Mihai MAXİM-Romanya

Prof. Dr. Elfina SİBGATULİNA-Rusya

Federasyonu,

Prof. Dr. Miryana MARİNKOVİÇ-

Sırbistan,

Prof. Dr. Fadil HOCA-Makedonya,

Prof. Dr. Enver MAHMUT-Romanya,

Prof. Dr. Mirzattin ZAKİYEV-Tataristan

Prof. Dr. Eva GUSTAVSSON-İsveç,

Prof. Dr. Mustafa Kaçalın,-Türkiye,

Prof. Dr. Fehim NAMETAK-Bosna Hersek,

Prof. Dr. Mustafa MEHMET-Romanya,

Prof. Dr. Ferit DUKA-Arnavutluk,

Prof. Dr. Nasimhan RAHMANOV-

Özbekistan,

Prof. Dr. Gazmend ŞPUZA-Arnavutluk,

Prof. Dr. Novak KİLİBARDA-Karadağ,

Prof. Dr. Gyorg HAZAI -Macaristan,

Prof. Dr. Evangelina BALTA-Yunanistan,

Prof. Dr. Halil İNALCIK-Türkiye

Prof. Dr. Razik RAFİEV-Özbekistan,

Prof. Dr. Haluk AKALIN-Türkiye,

Prof. Dr. Reşat GENÇ-Türkiye,

Prof. Dr. Hamdi HASAN-Mekedonya,

Prof. Dr. Rukiye HACI-Çin,

Harid FEDAI-Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyeti,

Prof. Dr. Şakir İBRAYEV-Kazakistan,

Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu

YENİSOY- Türkiye,

Akademik Şerbo RASTODER, Karadağ

Prof. Dr. Hüseyin AYAN-Türkiye,

Prof. Dr. Tadeus MAYDA-Polonya,

Prof. Dr. İlber ORTAYLI-Türkiye,

Prof. Dr. Uli SCHAMİLOĞLU-ABD,

Prof. Dr. J.-L. Bacque GRAMMONT-

Fransa,

Prof. Talât HALMAN-Türkiye

Hakem Kurulu:

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK-Türkiye,
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN-Türkiye,
Doç. Dr. Bilgin ÇELİK-Türkiye,
Prof. Dr. Nazim İBRAHİM-Makedonya,
Prof. Dr. Celi Garipoğlu NAGİYEV- Azerbaycan,
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM -Türkiye,
Prof. Dr. Ebulfes AMANOĞLU-Azerbaycan,
Prof. Dr. Erman ARTUN-Türkiye,
Prof. Dr. Fethi MEHDIYU-Kosova,
Dr. Güllü YOLOĞLU-Azerbeycan,
Prof. Dr. Gönül AYAN-Türkiye,
Doç. Dr. İbrahim YALIMOV-Bolgaristan,
Prof. Dr. İsa HABİBBAYLI-Azerbaycan
Prof. Dr. İskender PALA-Türkiye,

Dr. İsmail CAMBAZOV-Bulgaristan,
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye,
Dr. Juten ODA-Japonya,
Prof. Dr. Oktay AHMET, Makedonya,
Prof. Dr. Kemal ERARSLAN-Türkiye,
Prof. Dr. Layla KARAHAN-Türkiye,
Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL-Türkiye
Doç. Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU-Türkiye,
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU-Türkiye
Prof. Dr. Suphi SAATÇI -Türkiye,
Prof. Dr. Taciser ONUK-Türkiye,
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY-Türkiye,
Prof. Dr. Vladan VİRİYEVİÇ-Sırbistan,
Prof. Dr. Volkan COŞKUN-Türkiye

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, yılda iki defa olmak üzere Mart ve Eylül aylarında yayınlanır.

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi ve yazarın adı kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz

Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

Baskı: SİPRİNT Basım Evi

Tiraj: 300

Yazışma Adresi:

BAL-TAM
Birlik Mah., 443 Sok. -1/7
Çankaya - Ankara

BAL-TAM
Emin Paşa - 17
Prizren - KOSOVA

Tel: +90 312 495 56 40

Tel-Faks: +381 29 231 108

E-mail: trhafiz@yahoo.com

İÇİNDEKİLER**TARİH****Meltem AŞIKFERKİ**

Alevi ve Bektaşî İnanışlarında Eskiçağ İzleri..... 11

Nimetullah HAFİZBAL-TAM Kitaplığı'nda Kosova'da Balkan Savaşları
ve Göçleri ile İlgili Kaynaklara Genel Bir Bakış..... 33**Prof. Dr. Mahmut ÇELİK - Mr. Ümit SÜLEYMANİ**

Makedonya'da Bektaşîlik Tarikati'nin İzleri 43

Nimetullah HAFİZ

İsmail Kemal (Qemali) Biografisi ile İlgili Bazı Sorunlar 55

Tacida HAFİZ

Blagay (Bosna Hersek)'da Sarı Saltık Türbesi..... 61

DİL**Mariya LEONTİK**

Zamirler 69

YAZIN**Nail TAN**

Berceste Aynasında Kağızmanlı Hıfzî'nin Şiirleri 85

EĞİTİM**Sümera CENOLARI**Kosova ve Türkiye'de Okutulan Yurttaşlık Eğitimi Dersi
6., 7., 8. ve 9. Sınıflar Ders Kitaplarının Program,
İçerik ve Kapsam Yönünden Karşılaştırılması 97

ZAMİRLER

Mariya LEONTİK¹

Özet

Türkçede zamirler ismin yerini tutar. Bu makale Türk dilinde bulunan kişi zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri ve belirsizlik zamirleri ile ilgilidir. Bu yazıda Türk dilinde bulunan zamirlerin yapılarını ve anlamlarını işleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Türk dili, zamirler.

PRONOUNS IN TURKISH LANGUAGE

Abstract

In the Turkish language, a pronoun is a word that substitutes for a noun. This study addresses these Turkish pronoun types: personal pronouns, reflexive pronouns, demonstrative pronouns, interrogative pronouns and indefinite pronouns. In this paper the morphological and the semantic properties of these pronouns shall be discussed.

Key word: Turkish language, pronouns.

1. Giriş

Zamirler şahısları ve nesnelere temsil eder ya da gösterir. Zamir, cümlede ismin yerini tutar. Zamirlerin tek başlarına anlamları yoktur. Bir zamir tek başına hiçbir nesneyi karşılamaz. Nesne biliniyorsa o zaman zamir onu temsil edebilir. Ör. Bardak düştü. *O*, kırıldı. Bu durumda *o* zamiri *bardak* isminin yerini tutar. Zamirler böylece ismin tekrarlanmasını önler. Zamirler sözlükte bulunan bütün bütün isimler yerine kullanılabilir.

Zamirlerin kullanım sahası sınırsız fakat sayıları sınırlıdır. Şimdiye kadar zamirlerle birkaç kelime türetilmiştir: benlik, bencil, bencileyin.

Zamirler şu ölçülere göre değerlendirilir:

A. Yapılarına göre zamirler

B. Anlam özellikleri ve görev bakımından zamirler

A. Zamirler yapılarına göre üç gruba ayrılır:

a) **Basit zamirler:** Yapım eki almamış zamirlerdir. Ör. ben, sen, o, biz, siz, onlar, bu, şu, ne?, kim? vb.

b) **Türemiş zamirler:** Yapım eki almış zamirlerdir. Ör. benimki, başkası, önceki vb.

c) **Birleşik zamirler:** En az iki kelimenin birleşmesiyle oluşan zamirlerdir. Ör. birkaçı, birçoğu, hiçbiri vb.

B. Zamirler anlam özellikleri ve görev bakımından beş gruba ayrılır:

a) **Kişi zamirleri (şahıs zamirleri)**

b) **Dönüşlülük zamirleri**

c) **İşaret zamirleri (gösterme zamirleri)**

ç) **Soru zamirleri**

d) **Belirsizlik zamirleri**

Zamirler ad soylu kelime olduğu için türüne göre belirli durumlarda iyelik, durum, çokluk ekini alabilir. Kişi zamirleri dışında diğer zamir çeşitleri iyelik ekini alabilirler.

¹ Prof. Dr., Makedonya, Ştip Gotse Delçev Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, marija.leontik@ugd.edu.mk

ZAMİRLER				
Kişi zamirleri	Dönüşlülük zamirleri	İşaret zamirleri	Soru zamirleri	Belirsizlik zamirleri
ben sen o biz siz onlar	kendim kendin kendisi kendimiz kendiniz kendileri	bu şu o bunlar şunlar onlar	kim?, ne?, kaç?, kaçı?, kaçımız?, kaçınız?, hangi?, hangisi?, hangileri?	çoğu, birçoğu, birkaçı, kimi, kimse, bazı, bazısı, biri, başkası, öbürü, herkes, hepsi

Çizelge 1

2. Kişi zamirleri (şahıs zamirleri): Konuşan (ben), dinleyen (sen) ve adı geçen (o) kişileri temsil ederler. Kısaca, kişi zamirleri, özel isimlerin yerlerine kullanılır. Gramerde, teklikte birinci kişi konuşan, ikinci kişi dinleyen, üçüncü kişi adı geçendir; çoklukta birinci kişiler konuşanlar, ikinci kişiler dinleyenler, üçüncü kişiler adı geçenlerdir. Birinci ve ikinci kişi zamirleri sadece insanlar için, üçüncü kişi zamirleri insanla birlikte canlı ve cansız varlıklar ve kavramlar için kullanılır.

Birinci tekil kişi zamiri *ben* yerine söze alçakgönüllülük katmak için *biz* olarak da kullanılabilir. Ör. Bu tartışmaya *biz* de katılmak istedik. *Biz*, bu konuyu çok önemli buluyoruz. Bilimsel çalışmalarda ve resmi ifadelerde de *ben* yerine *biz* kullanılır. Ör. Bu kitabı *biz* tanıttık.

İkinci tekil kişi zamiri *sen*, söze saygı katmak için *siz* olarak kullanılır. Ör. *Siz* de tartışmaya katılmak ister misiniz? *Siz* bu konuyu önemli buluyor musunuz?

Biz ve *siz* zamirleri çoğul oldukları halde çokluk ekini alabilirler. Ör. *Bizler* burada neler gördük, *sizler* orada neler gördünüz.

Üçüncü tekil kişi zamiri *o* gösterme sıfatı olarak da kullanılır. Ör. *O* hanımefendi hastanede çalışıyor.

Zamirlerin çekimi, isim çekim ekleri ile yapılır.

KİŞİ ZAMİRLERİNDE İSİM DURUMLARI						
Durumlar	Teklik			Çokluk		
	1. kişi	2. kişi	3. kişi	1. kişi	2. kişi	3. kişi
Yahın	ben	sen	o	biz	siz	onlar
Belirtme	beni	seni	onu	bizi	sizi	onları
Yönelme	ben+e > bana	sen+e > sana	ona	bize	sizce	onlara
Bulunma	bende	sende	onda	bizde	sizde	onlarda
Ayrılma	benden	senden	ondan	bizden	sizden	onlardan
İlgi	benim	senin	onun	bizim	sizin	onların
Vasıta	benimle	seninle	onunla	bizimle	sizinle	onlarla
Görelilik	bence	sence	onca	bizce	sizce	onlarca

Çizelge 2

Kişi Zamirleri ile Örnekler		
<i>Ben</i> tatile gideceğim.	<i>Sen</i> ne yapıyorsun?	<i>O</i> şiir okudu.
<i>Beni</i> düğüne davet ettiler.	<i>Seni</i> telefonla arayacağım.	<i>Onu</i> düğüne davet ettiler.
<i>Bana</i> yardım et.	<i>Sana</i> güveniyorum.	<i>Ona</i> davetiye geldi.
<i>Bende</i> en yeni romanlar var.	<i>Senden</i> tükenmez var mı?	<i>Onda</i> ilginç film var.
<i>Benden</i> ne istiyorsun?	<i>Senden</i> özür diliyorum.	<i>Ondan</i> yardım rica ediyor.
<i>Benim</i> bilgisayarım var.	<i>Senin</i> gururun var mı?	<i>Onun</i> arabası küçüktür.
<i>Benimle</i> yürüyüşe gelir.	<i>Seninle</i> sinemaya gideceğiz.	<i>Onunla</i> bisiklet sürdüm.
<i>Bence</i> hava çok güzel.	<i>Sence</i> kim daha iyi?	<i>Onca</i> sınıfta iyi öğrenci var.
<i>Biz</i> fotoğraf çekiyoruz.	<i>Siz</i> çok akıllı bir adamsınız.	<i>Onlar</i> toplantıya gidecek.
<i>Bizi</i> müdür çağırıyor.	<i>Sizi</i> tiyatrodan gördük.	<i>Onları</i> evde aradık.
<i>Bize</i> misafir gelecek.	<i>Size</i> mektup göndereceğim.	<i>Onlara</i> bir soru sorduk.
<i>Bizde</i> ders çalışırız.	<i>Sizde</i> bugünkü gazete var mı?	<i>Onlarda</i> yeni televizyon var.

<i>Bizden</i> memnun kaldılar.	<i>Sizden</i> iyi haber bekliyoruz.	<i>Onlardan</i> izin aldım.
<i>Bizim</i> evimiz var.	<i>Sizin</i> işiniz var mı?	<i>Onların</i> babası işe gitti.
<i>Bizimle</i> parka geliniz.	<i>Sizinle</i> yolculuk yapacak.	<i>Onlarla</i> piknik yaparız.
<i>Bizce</i> her şey çok iyi.	<i>Sizce</i> bir sorun var mı?	<i>Onlarca</i> bu tablo çok eski.

Vasıta durumunu kişi zamirlerde *ile* edatı veya onun ekleşmiş şekli olan *-la, -le* ile ifade ederiz. *ile* edatı zamirlerde bugün geniş ölçüde ekleşmiştir. Kişi zamirleri *için, gibi, kadar* edatları ile de bağlanır. Bugün *ile, için, gibi, kadar* edatlarına kişi zamirleri ilgi şekilleri ile bağlanır. Ör. *Benimle (benim ile)* toplantıya gelir misiniz? *Senin için* buraya geldi. *Onun gibi* çalışkan eleman bulmak zordur. *Sizin kadar* çok işimiz var. *Onlara* göre başarılıyız.

KİŞİ ZAMİRLERİNİN EDATLARA BAĞLANMASI				
ile edatı	için edatı	gibi edatı	kadar edatı	göre edatı
benimle (benim ile)	benim için	benim gibi	benim kadar	bana göre
seninle (senin ile)	senin için	senin gibi	senin kadar	sana göre
onunla (onun ile)	onun için	onun gibi	onun kadar	ona göre
bizimle (bizim ile)	bizim için	bizim gibi	bizim kadar	bize göre
sizinle (sizin ile)	sizin için	sizin gibi	sizin kadar	size göre
onlarla (onlar ile)	onlar için	onlar gibi	onlar kadar	onlara göre

Çizelge 3

3. Dönüşlülük zamirleri: Kişi zamirlerini daha belirgin hâle getirip pekiştirir. Bugün dönüşlülük zamiri *kendi* kelimesidir. *Kendi* kelimesi iyelik eklerini alır ve bütün kişileri karşılar. Dönüşlülük zamiri yapılan işin yapana geri döndüğünü ifade eder. Dönüşlülük zamiri bir eylemi, öznenin tek başına yaptığını bildirir. Ör. *Siz yaptınız. / Siz kendiniz yaptınız. / Siz bizzat yaptınız. / Siz şahsen yaptınız. / Siz kendiniz bizzat yaptınız. / Siz bizzat kendiniz yaptınız.*

Dönüşlülük zamiri iyelik eklerini ve isim çekim eklerini alıp çekime girer.

DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİNDE İSİM DURUMLARI						
Durumlar	Teklik			Çokluk		
	1. kişi	2. kişi	3. kişi	1. kişi	2. kişi	3. kişi
Yalın	kendim	kendin	kendisi	kendimiz	kendiniz	kendileri
Belirtme	kendimi	kendini	kendisini	kendimizi	kendinizi	kendilerini
Yönelme	kendime	kendine	kendisine	kendimize	kendinize	kendilerine
Bulunma	kendimde	kendinde	kendisinde	kendimizde	kendinizde	kendilerinde
Ayrılma	kendimden	kendinden	kendisinden	kendimizden	kendinizden	kendilerinden
İlgi	kendimin	kendinin	kendisinin	kendimizin	kendinizin	kendilerinin
Vasıta	kendimle	kendinle	kendisiyle	kendimizle	kendinizle	kendileriyle
Görelilik	kendimce	kendince	kendince	kendimizce	kendinizce	kendilerince

Çizelge 4

Dönüşlülük Zamirleri ile Örnekler		
<i>Kendim</i> buraya geldim.	<i>Kendin</i> bu okulu seçtin.	<i>Kendisi</i> bunu istedi.
<i>Kendimi</i> iyi hissediyorum.	<i>Kendini</i> yorma.	<i>Kendisini</i> üzmesin.
<i>Kendime</i> bir defter alacağım.	<i>Kendine</i> iyi bak.	<i>Kendisine</i> gözlük alıyor.
<i>Kendimde</i> güç buluyorum.	<i>Kendinden</i> utan!	<i>Kendisinde</i> mutluluk hissetti.
<i>Kendimden</i> memnunum.	<i>Kendince</i> çabaıyor.	<i>Kendisinden</i> sorumlu.
<i>Kendimiz</i> evi temizledik.	<i>Kendiniz</i> hata yaptınız.	<i>Kendileri</i> yemek yapıyor.
<i>Kendimizi</i> şanslı sayıyoruz.	<i>Kendinizi</i> dinlendirin.	<i>Kendilerini</i> çok beğeniyorlar.
<i>Kendimize</i> pizza alıyoruz.	<i>Kendinize</i> zaman ayırınız.	<i>Kendilerine</i> söz verdiler.
<i>Kendimizden</i> korktuk.	<i>Kendinizde</i> güç bulun.	<i>Kendilerinde</i> de suç arıyorlar.
<i>Kendimizce</i> eğleniriz.	<i>Kendinizle</i> gururlanın!	<i>Kendileriyle</i> meşgul.

4. İşaret zamirleri (gösterme zamirleri): İşaret etmekle, göstermekle nesnelere karşılar. Onlar, gösterme yoluyla varlık adlarının yerini tutar. Gösterme zamirleri nesnelere yerlerini gösterir. Gösterme zamirlerin teklikleri: *bu, şu, o*; çoklukları ise *bunlar, şunlar, onlar*. *Bu* en yakın olan nesnenin gösterme zamiridir. *Şu* biraz daha uzakta

olan nesnenin gösterme zamiridir. *O*, uzakta olan nesnenin gösterme zamiridir. *Bunlar* en yakında bulunan nesnelere için kullanılan gösterme zamiridir. *Şunlar* biraz daha uzakta bulunan nesnelere için kullanılan gösterme zamiridir. *Onlar*, uzakta bulunan nesnelere gösterme zamiridir.

Gösterme zamirini, gösterme sıfatı ile karıştırmamak gerekir. Ör. Kitabı alan *şu* muydu? (*şu* gösterme zamiridir) / Kitabı alan *şu çocuk* muydu? (*şu* gösterme sıfatıdır).

Bu, şu, o, isimden önce gelerek gösterme sıfatı olur. Ör. *bu* salon, *şu* vazo, *o* kapı.

Gösterme zamirleri isim durum eklerini alarak çekime girerler. Çekime girdiklerinde isim durum eklerinden önce araya /-n-/ ünsüzü girer.

İŞARET ZAMİRLERİNDE İSİM DURUMLARI						
Durumlar	Teklik			Çokluk		
	1. kişi	2. kişi	3. kişi	1. kişi	2. kişi	3. kişi
Yalın	bu	şu	o	bunlar	şunlar	onlar
Belirtme	bunu	şunu	onu	bunları	şunları	onları
Yönelme	buna	şuna	ona	bunlara	şunlara	onlara
Bulunma	bunda	şunda	onda	bunlarda	şunlarda	onlarda
Ayrılma	bundan	şundan	ondan	bunlardan	şunlardan	onlardan
İlgi	bunun	şunun	onun	bunların	şunların	onların
Vasıta	bunla, bununla	şunla, şununla	onla, onunla	bunlarla	şunlarla	onlarla
Görelilik	bunca	şunca	onca	bunlarca	şunlarca	onlarca
Yön gösterme	bura	şura	ora	buralar	şuralar	oralar

Çizelge 5

İşaret Zamirleri ile Örnekler		
<i>Bu</i> düştü.	<i>Şu</i> , tanınmış müzedir.	<i>O</i> , sizindir.
<i>Bunu</i> kaldırıyorum.	<i>Şunu</i> beğeniyoruz.	<i>Onu</i> alıyoruz.
<i>Buna</i> dikkat et!	<i>Şuna</i> bak!	<i>Ona</i> sevindik.
<i>Bunda</i> toz var.	<i>Şunda</i> çok salon var.	<i>Onda</i> resim var.
<i>Bunları</i> seçtik.	<i>Şunları</i> istemiş.	<i>Onları</i> aradık.
<i>Bunlara</i> bin.	<i>Şunlardan</i> satın alacağız.	<i>Onlara</i> çiçek koyunuz.
<i>Bunlarda</i> çok süs var.	<i>Şunlarla</i> oynama.	<i>Onlarda</i> kalem var.
<i>Buralar</i> çok neşeli.	<i>Şuralar</i> çok yeşil.	<i>Oralar</i> uzaktır.

5. Soru zamirleri: İsimlerin yerini soru yoluyla tutar. Onlar, nesnelere soru şeklinde ifade eder. Soru zamirlerini, nesnelere sormak için kullanırız. Asıl soru zamirleri *kim* ve *ne*'dir. *Kim* ve *ne* soru zamirleri isim durum eklerini alır.

Kim soru zamirini insanlar için kullanırız. Ör. *Kim* parka gidiyor? Melisa, parka gidiyor. *Kim* soru zamiri, *ile, için, gibi* edatlarına yalın ve ilgi durumuyla bağlanır (kişi ve işaret zamirleri gibi). Ör. Melisa, *kiminle* parka gidiyor? Annesiyle. Melisa *kimin için* parka gidiyor? Kardeşi için. Sezen *kimin gibi* konuşkan? Ninesi gibi.

Ne soru zamirini, insan dışında olan canlı ve cansız varlıklar için kullanırız. Ör. Parkta *ne* gördün? Parkta çok kedi, köpek, ağaç ve çiçek gördüm. *Ne* soru zamiri, *ile, için, gibi* edatlarına ilgi durumuyla değil, doğrudan bağlanır (isimler gibi). Ör. *Neyle* parka gittiniz? Arabayla. *Niçin* parka gittiniz? Oyuncak satın almak için. *Ne gibi* oyuncaklar aldınız? Araba ve tren gibi oyuncaklar aldık.

Ne soru zamiri iyelik ekini alır. *Hangi* ve *kaç* soru sıfatları iyelik ekini alır, *hangisi* ve *kaçı* şekline girer ve soru zamiri gibi kullanılır.

SORU ZAMİRLERİ VE İYELİK EKLERİ			
1. kişi teklik	neyim	-	-
2. kişi teklik	neyin	-	-
3. kişi teklik	neyi	-	-
1. kişi çokluk	neyimiz	kaçımız	hangimiz
2. kişi çokluk	neyiniz	kaçınız	hanginiz
3. kişi çokluk	neleri, neyi	kaçı	hangileri, hangisi

Çizelge 6

Kim ve *ne* soru zamirleri isim durum eklerini alır. *Ne* soru zamiri ilgi ekini alınca araya /-y-/ yardımcı ünsüz girer: ne+(y)in.

SORU ZAMİRLERİ VE İSİM DURUM EKLERİ				
Durumlar	Teklik	Çokluk	Teklik	Çokluk
Yalın	kim ²	kimler	ne	neler
Belirtme	kimi	kimleri	neyi	neleri
Yönelme	kime	kimlere	neye	nelere
Bulunma	kimde	kimlerde	nede	nelerde
Ayrılma	kimden	kimlerden	neden	nelerden
İlgi	kimin	kimlerin	neyin	nelerin
Vasıta	kimle, kiminle	kimlerle	neyle	nelerle
Görelilik	kimce	kimlerce	nece	-

Çizelge 7

Nere yön gösterme zamiri, iyelik eki alır ve *neresi* olur. *Nere* yön gösterme zamiri, iyelik ekinden sonra ad durum ekleri alabilir, araya da yardımcı /-n-/ ünsüzü girer: neresi+(n)e.

SORU ZAMİRLERİ VE İSİM DURUM EKLERİ		
Durumlar	Teklik	Çokluk
Yalın	hangi, hangisi	hangileri
Belirtme	hangisini	hangilerini
Yönelme	hangisine	hangilerine
Bulunma	hangisinde	hangilerinde
Ayrılma	hangisinden	hangilerinden
İlgi	hangisinin	hangilerinin
Vasıta	hangisiyle	hangileriyle

Çizelge 8

NERE SORU ZAMİRİ			
Nere Soru Zamiri ve İyelik Ekleri		İyelik Eki Almış Nere Soru Zamiri ve İsim Durum Ekleri	
		Durumlar	
1. kişi teklik	nerem	Belirtme	neremi, nereni, neresini, neremizi, nerenizi, nerelerini
2. kişi teklik	neren	Yönelme	nereme, nerene, neresine, neremize, nerenize, nerelerine
3. kişi teklik	neresi	Bulunma	neremde, nerende, neresinde, neremizde, nerenizde, nerelerinde
1. kişi çokluk	neremiz	Ayrılma	neremden, nerenden, neresinden, neremizden, nerenizden, nerelerinden
2. kişi çokluk	nereniz	İlgi	neremin, nerenin, neresinin, neremizin, nerenizin, nerelerinin
3. kişi çokluk	nereleri	Vasıta	neresiyle < neresi ile, neremizle < neremiz ile, nerenizle < nereniz ile, nerelerle < nereleri ile

Çizelge 9

Soru Zamirleri ile Örnekler		
<i>Kim</i> aradı?	<i>Ne</i> yapıyorsun?	Kayısların kaç <i>kaçı</i> olgun?
<i>Kimi</i> tanıyorsunuz?	<i>Neyi</i> arıyorsun?	Karpuzu <i>kaç</i> aldınız?
<i>Kime</i> armağan verdin?	<i>Neye</i> gülüyor?	Saat <i>kaçta</i> işe gitti?
<i>Kimde</i> cep telefonu var?	<i>Nede</i> meyve var?	Elmanın kilosunu <i>kaçtan</i> aldı?

² *kim* zamiri sadece insanlar yerine kullanılır.

<i>Kimden şiir okudun?</i>	<i>Neden gecikiyoruz?</i>	<i>Kaçımız gidecek?</i>
<i>Kimin saati var?</i>	<i>Neyin var?</i>	<i>Kaçınız gelecek?</i>
<i>Kiminle geldin?</i>	<i>Neyle fakülteye gidiyorsunuz?</i>	<i>Kaçı kalacak?</i>
<i>Kimler gelmiş?</i>	<i>Neler söyledi?</i>	<i>Hangisi senin ev?</i>
<i>Kimleri aradınız?</i>	<i>Neleri anlattılar?</i>	<i>Kızlardan hangisini çiziyor?</i>
<i>Kimlere soru sordular?</i>	<i>Nelere şaşıyoruz?</i>	<i>Hangisine inanıyorsunuz?</i>
<i>Kimlerde kalıyorsunuz?</i>	<i>Nelerde kitap var?</i>	<i>Kızların hangisinde iyi not var?</i>
<i>Kimlerden sıkılmış?</i>	<i>Nelerden korkuyorsunuz?</i>	<i>Tatlıların hangisinden var?</i>
<i>Kimlerin çocuğu koşuyor?</i>	<i>Nelerin güzel kokusu var?</i>	<i>Hangisinin annesi genç?</i>
<i>Kimlerle spor yapıyorsunuz?</i>	<i>Nelerle besleniyorsunuz?</i>	<i>Hangisiyle yola çıktın?</i>

6. Belirsizlik zamirleri: Nesnelere belirsiz olarak temsil eder. Belirsizlik zamirleri belirsizlik bildirirler ve isimlerin yerini tutarlar. Onlar, varlıkları aşağı yukarı bildirir. Belirsizlik zamirleri şunlardır: kimse, biri, birileri, bazısı, bazıları, başkası, diğeri, hepsi, kimi, kimisi, kimileri, kimseleri, birisi, hepimiz, biriniz, birkaçı, birtakımı, başkası, azı, çoğu, falan, falanca, filan, filanca, öteki, ötekisi, ötekileri, beriki, deminki, alttaki, benimki, seninki, nicesi, haylisi, öylesi, şöylesi, hangileri, bir çoğu, her biri, hiç biri, bir çoğumuz, hiç biriniz vs.

Belirsizlik zamirlerinden bazıları iyelik ekleri ile kullanılır: bir+i, bazı+(s)ı, başka+(s)ı, birkaç+ı. Bazı belirsizlik zamirlerde iki iyelik eki üst üste gelir: bir+i+(s)i, kim+i+(s)i.

BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ						
1. k. teklik	kimse ³ , hiç kimse	-	-	-	-	-
2. k. teklik		-	-	-	-	-
3. k. teklik		biri, birisi	bazısı	kimi, kimisi ⁴	diğeri	birçoğu
1. k. çokluk		birimiz	bazımız	kimimiz	diğerimiz	birçoğumuz
2. k. çokluk		biriniz	bazınız	kiminiz	diğeriniz	birçoğunuz
3. k. çokluk		birileri	bazıları	kimileri	diğerleri	birçokları

Çizelge 10

BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ								
1.k.teklik	-	-	-	-	-	-	-	-
2.k.teklik	-	-	-	-	-	-	-	-
3.k.teklik	hangisi	birkaçı	birazı	çoğu	hepsi	başkası	azı	haylisi
1.k.çokluk	hangimiz	birkaçımız	birazımız	çoğumuz	hepimiz	-	-	-
2.k.çokluk	hanginiz	birkaçınız	birazınız	çoğunuz	hepiniz	-	-	-
3.k.çokluk	hangileri	-	-	-	-	başkaları	-	-

Çizelge 11

Belirsizlik zamirleri isim durum eklerini alır. İyelik eki ve durum eki arasına yardımcı /-n-/ ünsüzü girer.

BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ VE İSİM DURUM EKLERİ					
Durumlar					
Yalnız	biri	birisi	bazısı	başkası	birkaçı
Belirtme	birini	birisini	bazısını	başkasını	birkaçını
Yönelme	birine	birisine	bazısına	başkasına	birkaçına
Bulunma	birinde	birisinde	bazısında	başkasında	birkaçında
Ayrılma	birinden	birisinden	bazısından	başkasından	birkaçından
İlgi	birinin	birisinin	bazısının	başkasının	birkaçının
Vasıta	biri ile biriyle	birisi ile birisiyle	bazısı ile bazısıyla	başkası ile başkasıyla	birkaçı ile birkaçıyla

Çizelge 12

³ kimse ve hiç kimse belirsiz zamiri bütün kişilerde kullanılır. Çokluk için kimseler kullanılır.

⁴ kimi, kimisi belirsizlik zamirleri bütün nesnelere yerini tutarlar, kim zamiri sadece insanlar yerine kullanılır.

BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ VE İSİM DURUM EKLERİ					
Durumlar					
Yalın	kimi	kimisi	kimse	herkes	hepsi
Belirtme	kimini	kimisini	kimseyi	herkesi	hepsini
Yönelme	kimine	kimisine	kimseye	herkese	hepsine
Bulunma	kiminde	kimisinde	kimsede	herkeste	hepsinde
Ayrılma	kiminden	kimisinden	kimseden	herkesten	hepsinden
İlgi	kiminin	kimisinin	kimsenin	herkesin	hepsinin
Vasıta	kimi ile kimiyle	kimisi ile kimisiyle	kimse ile kimseye	herkes ile herkesiyle	hepsi ile hepsiyle

Çizelge 13

Belirsizlik Zamirleri ile Örnekler		
<i>Kimse</i> soru sormuyor.	<i>Birkaçı</i> başarılıdır.	<i>Başkasından</i> duyduk.
<i>Yaşlı biri</i> çocuğu sordu.	<i>Çoğu</i> öğrencidir.	<i>Birkaçını</i> bulduk.
<i>Birileri</i> gelmiş.	<i>Hepsi</i> çalışıyor.	<i>Kimi</i> arıyorsunuz?
<i>Bazısı</i> erken uyumuş.	<i>Başkası</i> tanıtım yapmış.	<i>Kimisi</i> biliyor.
<i>Bazıları</i> korktu.	<i>Azı</i> köyde kaldı.	<i>Kimseye</i> konuşmaz.
<i>Kimileri</i> merak eder.	<i>Birinde</i> sözlük var.	<i>Herkes</i> yardım ediyor.
<i>Diğerleri</i> gelmedi.	<i>Biriyle</i> kütüphaneye girdik.	<i>Hepsine</i> haber verdiler.
<i>Birçoğumuz</i> yoruldu.	<i>Bazısında</i> sabır var.	<i>Hepsinin</i> ödevi var.

Çizelge 14

Kişi, dönüşlülük, işaret, soru ve belirsizlik zamirlerini atasözlerinde de rastlarız: *Sana* kötülük edene *sen* iyilik et. / Bugün *bana* ise yarın *sana*. / Hastalık sağlık *bizim* için. / Allah *bana*, *ben* de *sana*. / Kendi işini *kendin* yap. / *Kendinden* büyükle alışveriş etme. / Yolda doğru gidene *kimse* dokunmaz. / Allah *kimseye* kaldıramayacağı yük vermez. / Gönül *kimi* severse güzel odur. / *Herkes* evinde ağadır. / *Herkes* kendi çıkarına bakar. / *Herkes* ana baba evladıdır. / *Herkes* kendi derdini söyler. / *Herkesin* içi ile dışı bir olmaz. / *Herkes* kendi yurdu güzel görünür.

7. Sonuç

Zamirler şahısları ve nesnelere temsil eder ya da gösterir ve cümlede ismin yerini tutar. Zamirlerin tek başlarına anlamları yoktur. Bir zamir tek başına hiçbir nesneyi karşılamaz. Nesne biliniyorsa o zaman zamir onu temsil edebilir. Zamirler sözlükte bulunan bütün isimler yerine kullanılabilir. Türkçede, zamirler anlam özellikleri ve görev bakımından beş gruba ayrılır: kişi zamirleri (şahıs zamirleri), dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri (gösterme zamirleri), soru zamirleri ve belirsizlik zamirleri.

KAYNAKÇA

1. Ахмед, Октај. (2008). *Вовед во морфологија на турскиот јазик*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
2. Aksan, Doğan. (2009). *Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
4. Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine; Gencan, Nejat. (2011). *Türkçe Biçim Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
5. Ergin, Muharrem. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
6. Korkmaz, Zeynep. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
7. Özsoy, Sumru; Balcı, Ayla; Turan, Deniz Ümit. (2012). *Genel Dilbilim 1*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
8. Özsoy, Sumru; Emeksiz, Erk Zeynep; Turan, Deniz Ümit. Uzun, Leyla. (2013). *Genel Dilbilim 2*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

ZAMİRLER

Mariya LEONTİK*

Özet

Türkçede zamirler ismin yerini tutar. Bu makale Türk dilinde bulunan kişi zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri ve belirsizlik zamirleri ile ilgilidir. Bu yazıda Türk dilinde bulunan zamirlerin yapılarını ve anlamlarını işleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Türk dili, zamirler.

PRONOUNS IN TURKISH LANGUAGE

Abstract

In the Turkish language, a pronoun is a word that substitutes for a noun. This study addresses these Turkish pronoun types: personal pronouns, reflexive pronouns, demonstrative pronouns, interrogative pronouns and indefinite pronouns. In this paper the morphological and the semantic properties of these pronouns shall be discussed.

Key word: Turkish language, pronouns.

1. Giriş

Zamirler şahısları ve nesnelere temsil eder ya da gösterir. Zamir, cümlede ismin yerini tutar. Zamirlerin tek başlarına anlamları yoktur. Bir zamir tek başına hiçbir nesneyi karşılamaz. Nesne biliniyorsa o zaman zamir onu temsil edebilir. Ör. Bardak düştü. O, kırıldı. Bu durumda o zamiri *bardak* isminin yerini tutar. Zamirler böylece ismin tekrarlanmasını önler. Zamirler sözlükte bulunan bütün isimler yerine kullanılabilir.

Zamirlerin kullanım sahası sınırsız fakat sayıları sınırlıdır. Şimdiye kadar zamirlerle birkaç kelime türetilmiştir: benlik, bencil, bencileyin.

Zamirler şu ölçülere göre değerlendirilir:

A. Yapılarına göre zamirler

B. Anlam özellikleri ve görev bakımından zamirler

* Prof. Dr., Makedonya, Ştip Gotse Delçev Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, marija.leontik@ugd.edu.mk